

IV.

Και τὴν Ἰταλίαν ἀπασχολεῖ κατ' αὐτὰς καὶ ἀπὸ πολ-
λοῦ τὸ ζήτημα τοῦ Ἑθνικοῦ αὐτῆς θεάτρου· καὶ ἕως οἱ
Ἰταλοὶ κατέχουσι θεατρικὴν περιουσίαν ἢ ὅποια παραβαλλο-
μένη πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν ὡς τοιαύτην θεωρουμένην τυγχάνει
πακτωλὸς πρὸς εὐάριθμα μόνον κερμάτια· καὶ αὐτοὺς ἀπα-
σχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς μορφώσεως ἠθοποιῶν καὶ ἔχουσι τὸν
Σαλβίνην αὐτοί, τὸν μέγαν τραγικὸν καλλιτέχνην, ὁ ὁποῖος
ὑπερβάλλον τὰ ὅρια τοῦ θεάτρου τῆς πατρίδος του ὀρθοῦ-
ται ὡς γίγας ἐπὶ παντὸς θεάτρου, ἔχουσι τὸν Ρόσσην καὶ
ἄλλους ὧν τὰ ὀνόματα περιβάλλει Ἑὐρωπαϊκὴ εὐκλεία· καὶ
ἐκτὸς αὐτῶν ἔτι οἱ ἀριστοὶ ἠθοποιοὶ πλεονάζουσιν ἐν Ἰταλίᾳ·
ὁ Ζώλας ἀναγνωρίζει αὐτοὺς ἐν γένει ἀνωτέρους τῶν Γάλλων·
ἐκ τῶν τόσων θὰ ὑποδειξώμεν ἕνα μόνον, ὃν καὶ προσωπι-
κῶς ἐγνωρίσαμεν καὶ ὁ ὁποῖος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ
τύπος τοῦ Ἰταλοῦ ἠθοποιοῦ· εἶναι οὗτος ὁ Κιμμανελ· ἡ
καλλιτεχνικὴ αὐτοῦ μόρφωσις καὶ ἀγωγή ἐξέπληξαν ἡμᾶς
ὅταν τὸ πρῶτον ἐγνωρίσαμεν αὐτόν. Ὡραῖος τὸ σῶμα καὶ

τὴν μορφήν διηνεκῶς μεριμνᾷ περὶ τῆς εὐμελείας του διὰ
τῆς γυμναστικῆς καὶ τῶν ἀσκήσεων· αἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς στά-
σεις του, ὅταν μάλιστα ὑποδύεται πρόσωπα κλασσικῶν δρα-
μάτων, εἶναι καλαισθητικῶς ἀπαραμίλλοι, καὶ κατὰ πᾶσαν
στιγμὴν δύναται τις νὰ φωτογραφῆσῃ αὐτὸν ἐν ἀβιάστῳ φυ-
σικῇ, ἀμέμπτῳ στάσει ὠραίου ἀγάλματος· αἱ ποικίλαι καλλι-
τεχνικαὶ καὶ φιλολογικαὶ αὐτοῦ γνώσεις διὰ τοιαύτης κριτικῆς
ἔξυττος ἔχουσι προικίσει τὸ πνεῦμά του, ὥστε ἡ ὑπ' αὐτοῦ
αἰσθητικὴ ἀνάλυσις τῶν δραματικῶν χαρακτήρων τυγχάνει
αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν σπουδαιότατη κριτικὴ ἐργασία. Οἱ στίχοι
τοῦ Δάντου ἀπεκαλύφθησαν πρὸ τοῦ πνεύματος ἡμῶν ἐν
ὄλῃ αὐτῶν τῇ δεινῇ μεγαλειότητι ὅταν τοὺς ἠκούσαμεν ὑπ'
αὐτοῦ ἀπαγγελλομένους· καὶ μία φράσις τοῦ Ἄμλετ, ἣτις
ἀπαρατήρητος εἶχε σχεδὸν διαλάθει τὴν ἡμετέραν προσοχὴν,
ἀνεξίτηλως ἐχαράχθη ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν ἀπὸ τινος ἐσπέρας
καθ' ἣν ὑπὸ τοῦ Κιμμανελ ἀπὸ σκηνῆς ἀπαγγελλομένη
ἔκαμε τοὺς θεατὰς ν' ἀναπηδήσωσιν ἐπὶ τῶν ἐδωλίων των
ὠχροὶ καὶ ῥιγούντες, ὡς ἡμεῖς.

(ἔπειτα συνέχεια.)

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΡΑΜΑΣΙ ΤΟΥ ΣΑΙΞΠΗΡΟΥ ΚΑΙ ΕΝ Τῷ ΠΟΙΗΜΑΤΙ ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ

ὑπὸ

G. Chiarini.

I.

Δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἀπατηθῶσιν οἱ ἀναγνώσται ἐκ τῆς
ἐπιγραφῆς τῆς πραγματείας ταύτης καὶ νὰ νομίσωσιν ὅτι
ἐξήτάσα πάντας, ἢ τοῦλάχιστον τοὺς κυριωτέρους τύπους
τῶν γυναικῶν, οὓς ἐδημιούργησαν ὁ Σαιξπήρος καὶ ὁ Ἄλι-
γιέρης, ὁ μὲν ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἐν τῇ *Θείᾳ*
Κωμῳδίᾳ, ὅπως συγκρίνω τὴν δύναμιν ἑκατέρου τῶν ποιη-
τῶν ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῶν γυναικείων χαρακτήρων. Πρὸς
μελέτην τοῦ λαμπροῦ τούτου θέματος, καὶ ἂν ἠσθάνομην
ἐν ἑαυτῷ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἐπιληθῶ αὐ-
τοῦ, μύλις θὰ ἤρκει ὀλόκληρον βιβλίον. Ἐκτὸς δὲ τούτου
ἡ μελέτη αὕτη, εἰ καὶ μονομερῶς (ἀνευ δηλ. συγκρίσεως καὶ
ἀντιπαρθέσεως ἀμφοτέρων τῶν ποιητῶν πρὸς ἀλλήλους),
ἐγένετο ἤδη μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ, μάλιστα ἐπὶ τοῦ
Ἄγγλου ποιητοῦ, ὑπὸ πολλῶν διασήμων συγγραφέων.

Εἶνε σχεδὸν περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ σπουδαιότε-
ροι σχολιασταὶ καὶ ἐξηγηταὶ τοῦ Σαιξπήρου, ἄγγλοι, γερμα-
νοὶ, γάλλοι, ὀμιλοῦσι μᾶλλον ἢ ἤττον διεξοδικῶς περὶ τῶν
χαρακτήρων τῶν ἐν τοῖς δράμασι τοῦ ποιητοῦ τούτου γυναι-
κῶν. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναφέρωμεν ἐκ τῶν νεωτέρων καὶ
γνωστοτέρων, μετὰξὺ τῶν Ἄγγλων τὸν Coleridge, τὸν Haz-
litt, τὸν Lloyd, τὸν Hudson, τὸν Dowden, μετὰξὺ τῶν Γερ-
μανῶν τὸν Schlegel, τὸν Oülfriehon καὶ τὸν Γερβίνον, μετὰξὺ
τῶν Γάλλων τὸν Francois, Victor Hugo, Chasles, Montegut,
Mézières.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἔργων τῶν μνημονευθέντων τούτων καὶ
ἄλλων πολλῶν παραλειφθέντων ἐξηγητῶν καὶ σχολιαστῶν,
γενικῶν ἢ μερικῶν, τῶν δραμάτων τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ,
ὑπάρχουσι καὶ εἰδικαὶ περὶ τῶν γυναικῶν τοῦ Σαιξπήρου
ἀξιολογώταται πραγματεῖαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχω ἀρυσθῆ
πολλὰ διὰ τὸ παρὸν μου μελέτημα. Ἀναφέρωμεν ἐκ τούτων
τὸ ἔργον τῆς κυρίας Jameson: *Αἱ ἡρώιδες τοῦ Σαιξπήρου*
(Shakespeare's Heroines; London 1886), τὸ ὁποῖον ὁ σοφὸς

τοῦ Σαιξπήρου ἐρμηνευτῆς Turnivall ὀνομάζει ἐνθουσιῶδες
καὶ ὠραῖον· οἷσαύτως τὸ ἔργον ἐτέρας τινος Κυρίας, τῆς
περιφήρου ἠθοποιοῦ Lady Martin: *περὶ τινῶν γυναικείων*
χαρακτήρων τοῦ Σαιξπήρου (On some of Shakespeare's
female Characters; Edinburgh and London 1887)· ὑπάρχει
πρὸς τούτοις νεωστὶ ἐκδοθεῖσα ὠραιότατη μελέτη τοῦ Dowden:
Βίαι των γυναικῶν τοῦ Σαιξπήρου (Shakespeare's Por-
traiture of Women, in Dowden: Transcripts and Studies;
London 1888)· ὑπάρχει τὸ βιβλίον τοῦ Heine: *κόραι καὶ*
γυναῖκες τοῦ Σαιξπήρου (Shakespeare's Mädchen und Frauen,
in Heine's Werke; Hamburg, Hoffmann und Campe, 1868;
dritter Band)· ὑπάρχει ἐπὶ τέλος τὸ βιβλίον τοῦ Thümmel,
χαρακτῆρες τοῦ Σαιξπήρου (Shakespeare's Character, Halle
1887, zweite Auflage).

Περὶ τῶν γυναικῶν τῆς *Θείας Κωμῳδίας* τοῦ Δάντε
ὑπάρχουσι σημειώσεις, ὀλίγαι μὲν ἀλλὰ πολύτιμοι, πρὸ πάν-
των ἱστορικαί, τῶν ἀρχαίων σχολιαστῶν. Εἰδικὰς ἐργασίας
περὶ τοῦ θέματος τούτου δὲν γνωρίζω ἄλλας ἐκτὸς τοῦ
συγγράμματος τοῦ Molino Colombini: αἱ γυναῖκες τοῦ ποιή-
ματος τοῦ Δάντε (Le donne del poema di Dante ἐν τῷ
τόμῳ Dante e il secolo; stampato a Firenze dal Cellini
nel 1865), συγγράμματος μᾶλλον ἐλαφροῦ καὶ ἐπιπολαίου.
Εὐρεῖα τούναντιον καὶ ἀσφαλῆς γνώσις οὐ μόνον τῶν γυναι-
κῶν τοῦ Δάντε, ἀλλὰ καὶ παντὸς ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὴν
γυναῖκα ἐκ τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας τῶν πρώτων αἰώνων,
εὐρίσκεται ἀποτεθησαυρισμένη ἐν ταῖς δυοὶ πραγματεῖαις τοῦ
Isidoro del Lungo: *La donna fiorentina nei primi secoli*
del Comune e sulla idealità femminile nella letteratura fio-
rentina da Dante al Boccaccio δημοσιευθεῖσαις ἐν τῇ Ras-
segna Nazionale τοῦ 1887 καὶ 1888.

Εἶπον ἐν ἀρχῇ τί δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ παρούσα πραγ-
ματεία: τώρα θὰ εἶπω τί πρόκειται νὰ ἦναι. Δύο πράγματα
ἐπεδίωξα ἐν αὐτῇ: 1^{ον}, νὰ ἀποδείξω ποῖαν ἰδέαν ἔσχον περὶ
τῆς γυναικὸς οἱ δύο μέγιστοι ποιητὰ τῶν νεωτέρων χρόνων

καὶ ὑπὸ ποίου πνεύματος ἐμφορούμενοι παρέστησαν αὐτὴν καλλιτεχνικώτατα ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν. 2^{ον} νὰ ὑποδείξω τὴν μεγάλην ποικιλίαν καὶ φυσικότητα τῶν γυναικείων τύπων, οἵτινες κινουῦνται ἐν τοῖς δράμασι τοῦ Σαίξπηρου, καὶ μεταδώσω, εἰ δυνατόν, τοῖς ἀναγνώσταις τὴν στερεάν μου πεποιθήσιν ὅτι ὁ Ἀλιγιέρης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐλλείπει μὲν ἐκείνη ἡ ποικιλία ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ φυσικότης καὶ ἀλήθεια, εἶνε ἐν πάσῃ περιπτώσει δυνάμει ποιητῆς δραματικῆς οὐχὶ μικρότερος οὐδὲ ἤττον θαυμάσιος τοῦ Ἀγγλοῦ ποιητοῦ.

II.

Δὲν ὑπάρχει ἔπαινος τὸν ὁποῖον οἱ συγγραφεῖς ἐν γένει, καὶ οἱ ποιηταὶ ἰδίᾳ, ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ ἐν πάσῃ σχεδὸν χώρᾳ νὰ μὴ ἐπεδαψίλευσαν εἰς τὴν γυναῖκα· δὲν ὑπάρχει ἐπίγραμμα, δι' οὗ νὰ ἐφεσθῆσαν αὐτῆς. Οἱ ποιηταὶ ἐξήτασαν καὶ διηρένησαν πᾶν μέρος τοῦ ἀπείρου, ὄρατοῦ τε καὶ ἀοράτου κόσμου, ὅπως εὖρωσι συγκρίσεις καὶ εἰκόνας πρὸς περιγραφὴν τῆς γυναικείας καλλονῆς καὶ ἀρετῆς· ἠρώτησαν πάντα τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν σύγκειται ὁ ἡμέτερος πλανήτης, ὅλας τὰς ὀργανικὰς καὶ ἀνοργάνους οὐσίας, αἵτινες εὐρίσκονται ἐν αὐτῷ, τὸ ὕδωρ, τὴν ἀτμόσφαιραν, τὸ πῦρ, τὰ ὄρυκτά, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα· κατεβίβασαν ἐκ τῆς ὑψίστης αὐτοῦ ἕδρας τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας, τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὸν Θεὸν αὐτόν· καὶ ἀφοῦ, πρὸς εὐκολίαν καὶ ἄνεσιν τῆς Μούσης των, παρηνόχησαν καὶ ἐφυλάκισαν ἐντὸς μεταφορῶν οὐχὶ πάντοτε ὠραίων τόσα ὠραῖα πράγματα καὶ πρόσωπα, κατέληξαν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἀνεπαρκῆ καὶ ἀνίκανα ὅπως ἐκφράσωσι καὶ ἐξυμνήσωσι τὴν δύναμιν ἐκείνου, ὅπερ ὁ μέγιστος τῆς Γερμανίας ποιητῆς καὶ ἴσως τὸ μέγιστον πνεῦμα τῶν νεωτέρων χρόνων ὠνόμασε τὸ αἰώνιον Θῆλυ.

Αὕτη ὅμως εἶναι, ὡς ὑπὴρξάμεθα, ἡ μία, ἡ καλὴ ὄψις τοῦ πράγματος. Ὅστις ἤθελε παρατηρήσῃ τὴν ἀντίστροφον τοῦ πράγματος πλευράν, θὰ ὠμολόγηι βεβαίως ὅτι οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ ἀποτελοῦσι τὸ μεγαλύτερον χάος τῶν ἀντιλογιῶν καὶ ἀντιφάσεων.

Ἀπὸ τῶν προφητῶν καὶ νομοθετῶν τῶν Ἑβραίων μέχρι τοῦ σοφοῦ Κομφουκίου, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης ποιητῶν καὶ φιλοσόφων μέχρι τῶν συγγραφέων τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, μέγα μέρος, ἴσως τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων αἱ ἰδέαι διεσάθησαν ἡμῖν διὰ τῆς γραφῆς, ἔχουσι ἐξακοντίσῃ κατὰ τῆς γυναικός, ἄλλος δι' ἄλλην αἰτίαν, οἱ πλεῖστοι ὅμως ἐν στιγμῆς κακοδιαθεσίας πρὸς ἀνακούφισιν τῆς καρδίας των εἶτε καὶ διὰ νὰ ἐπιδείξωσι πνεῦμα, τὰ φαρμακρότερα βέλη τῆς ἀγχινοίας ἢ τῆς κακολογίας των. Καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἀριθμῷ τῶν κακολόγων ὑπάρχουσι μάλιστα μεγάλα ὀνόματα: Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Πλαῦτος, Βιργίλιος, Σενέκας, Δάντες, Σαίξπηρος, Βύρων, Ἐρρικός Χάινε, Λεοπάρδης. Ὀνομάζω ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων ἐκείνους, ὅσοι ἔρχονται πρῶτοι εἰς τὸν νοῦν μου. Καὶ ἂν ὁ ἀναγνώστης ἐπιθυμῇ ἐν δοκίμιον τῆς ἀβροφροσύνης ἢν οἱ μεγάλοι οὗτοι ἄνδρες ἐπεδείξαντο πρὸς τὴν γυναῖκα, ἰδοῦ: *Καλλίτερα νὰ εἰρίσκεται κανεὶς μὲ δράκοντα παρὰ μὲ γυναῖκα* — *Εἶνε ἀξιολογώτερον συμβᾶν ἢ γέννησις ἐνὸς ἀνδρὸς ἢ χιλίων γυναικῶν.* — *Οἱ μέλλοντες ἄνδρες μετὰ θάνατον θὰ ἐξαχρειωθῶσι μέχρι τοσοῦτου σημείου ὥστε θὰ γίνωσι γυναῖκες.* — *Ὅταν ὁ ἀνὴρ πράττῃ τι κακόν, τοῦτο συμβαίνει διότι ὁ νοῦς του μεταβάλλεται εἰς γυναικεῖον νοῦν.* — *Εἶναι ἐπικινδυνότερα ἢ ἀγάπη τῆς γυναικός,*

ἢ τὸ μῖσος τοῦ ἀνδρὸς. — *Ἡ γυνὴ εἶνε φύσει ἐπιρροεπὴς εἰς τὸ κακόν* κτλ. κτλ. κτλ. Τί σημαίνουσιν ὅμως ταῦτα;

Ἡ καταφορά αὕτη κατὰ τῶν γυναικῶν θὰ εἶχε σημασίαν τινά, ἢ μᾶλλον θα εἶχε φοβερὰν σπουδαιότητα, ἂν ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι ἐξέφρασαν τοιαύτας περὶ τῆς γυναικὸς ἰδέας ἦσαν ἄγγελοι καὶ ὄχι ἄνθρωποι, δικασταὶ δίκαιοι καὶ ὄχι ἄμαρτωλοί, ἂν παρ' αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς λαοῖς καὶ τοῖς συγγραφεῦσιν αὐτῶν, οἵτινες ἐξήνεγκον τοιαύτας περὶ τῆς γυναικὸς γνώμας, ἢ λατρεία τῆς γυναικὸς δὲν εἶχε ποτὲ ὑπάρξῃ, καὶ ἂν ἡ ὑπαρξίς τῆς λατρείας ταύτης δὲν ἦτο ἀκριβῶς ἐκεῖνο ὅπερ κατ' ἐξοχὴν τιμᾶ καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν συγκινητικὴν ἱστορίαν τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἰακώβ πρὸς τὴν Ραχήλ; Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων ἡ ὠραία φιλολογία ἔχει ἴσως τὴν περισσοτέραν ἀφθονίαν προσβλητικῶν κατὰ τῆς γυναικὸς ἐπιγραμμάτων, πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔσχον καὶ τὴν ὠραιότεραν γλυπτικὴν τοῦ κόσμου· ἀλλ' ἡ γλυπτικὴ ἐκείνη εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἡ μεγαλύτερα ἐξυμνήσις τῆς γυναικός.

Ὁ Δάντε, ὅστις διὰ στόματος τοῦ Nino de' Visconti κατηγόρησε τὴν γυναῖκα ὡς ἀσταθῆ ἐν τῷ ἔρωτι, διότι ἡ σύζυγος τοῦ Νίνου, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἔλαβεν ἄλλον σύζυγον, αὐτὸς ὁ Δάντε ἀφιέρωσε διὰ τοῦ μεγαλύτερου ποιήματος τῶν νεωτέρων χρόνων εἰς τὴν γυναῖκα τὸ ὑψίστον καὶ καθαρώτατον ἰδανικόν, ὅπερ ἡ ποίησις ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὸ ποίημα δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε μία ἐξυμνήσις τῆς γυναικός. Τὸ ποίημα τοῦ Δάντε, ἐμπνευσθὲν ἀρχικῶς ἐκ μιᾶς γυναικός, ἔχει τρεῖς γυναῖκας, κινούσας τὴν πράξιν, αἵτινες ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν οὐρανῶν προστοιμάζουσιν αὐτὴν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπως ἐξελιχθῆ κατόπιν διὰ τῶν αἰώνιων βασιλείων: τὴν Παναγίαν, τὴν Λουκίαν, καὶ τὴν Βεατρίκη, ὡς σύμβολα τῶν μυστηρίων του. Ἄν ὁ ἄνθρωπος, ὑποκύπτων εἰς τὰς βασάνους καὶ τὰς θλίψεις τοῦ κόσμου, δύναται διὰ τῶν στενῶν καὶ δυσβάτων ὁδῶν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μελέτης τῶν ὄντων νὰ φθάσῃ εἰς σωτηρίαν, εἶναι αἱ τρεῖς εὐλογημένα γυναικεῖς αἵτινες φροντίζουσι περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ οὐρανοῦ. Ἄν ὁ Βιργίλιος, ἐκ τῶν ἱερῶν φαεινῶν μυχῶν τῆς σοφίας, σπεύδει πρὸς βοήθειαν τοῦ κινδυνεύοντος Δάντε, εἶνε ἡ Βεατρίκη ἣτις τὸν παρακινεῖ. Τὸ ὄνομα καὶ αἱ ἀρεταὶ τῆς Μαρίας εἶνε, δι' ὁρατῶν σημείων ἢ ἤχων ἢ ὀπτασιῶν ὑπερφυσικῶν, εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ καθαρτηρίου ἐγκεχαραγμένον. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἱεροῦ ὄρους, ὅπερ εἶνε ἡ ἕδρα τῆς ἀπόλεσθαισης ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, ὄνειροπολεῖ ἐν τῇ Λεῖᾳ καὶ τῇ Ραχήλ τὰς ἀρμονίας τοῦ ἐνεργητικοῦ μετὰ τοῦ θεωρητικοῦ βίου· καὶ πρότερον ἤδη, ἐνῷ ὠνειρεύετο ὅτι μετεφέρετο ὑπὸ τοῦ αἵτου, μετεφέρθη ὑπὸ τῆς Λουκίας ἐκ τῆς ἠνθισμένης κοιλάδος εἰς τὸν οὐδὸν τοῦ Καθαρτηρίου. Ἐν τῷ ἐπιγίῳ παραδείσῳ εἰσάγεται ὑπὸ τῆς Ματίλδης εἰς τὴν μυστηριώδη μεταμόρφωσιν τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν τῆς κοινωνίας θεσμῶν· ὑπὸ τῆς Ματίλδης ὁδηγεῖται πρὸς τὴν Βεατρίκη, ὑπὸ τῆς Ματίλδης, διὰ μυστικῶν καθαρμῶν καὶ ἀποπλύσεων, εἰς τὴν Λήθην καὶ Εὐνόην, ὑπὸ τῆς Ματίλδης ἀποδύεται τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ ἀνακαινίζεται καὶ ἀξιοῦται τῆς εἰς οὐρανὸς ἀναβάσεως: πρὸς τὴν ἀνάβασιν ταύτην παρέχουσιν αὐτῷ δύναμιν καὶ ἰκανότητα οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Βεατρίκης: καὶ τέλος ἐν τῇ μονῇ τῶν μακαρίων πνευμάτων αἱ τρεῖς σώτειραι τοῦ ἀνθρώπου κατέχουσιν ἐνδοξον ἕδραν ἐν τῇ φαεινῇ ἀντιπροσωπεῖα τῇ χριστιανικῆς ἀνθρωπότητος. Τοσοῦτο καὶ τοιοῦ-

τον μέρος έχει η γυνή εν τῇ θεμελιώδει ιδέα τοῦ Δαντείου ποιήματος.“

Ὁ Σαιξπήρος ὅστις, ὡς αὐτὸς τῷ παρουσιάσθη κατάλληλος περίστασις, δὲν ἔλειψε καὶ αὐτὸς νὰ ἐξακοντίσῃ πικρόν τι βέλος κατὰ τῆς γυναικὸς καὶ ὅστις συνέγραψε κωμωδίαν ὅπως διδάξῃ τοὺς συζύγους πῶς δαμάζονται αἱ ιδιότητες καὶ ἰσχυρογνώμονες σύζυγοι, ἐν ἑτέρᾳ κωμωδίᾳ ἔγραψε τὰς λέξεις ταύτας: „Ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς γυναικὸς ἐξέρχονται οἱ σπινθῆρες τοῦ ἀληθοῦς πυρὸς τοῦ Προμηθέως· οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς γυναικὸς εἶναι τὰ βιβλία, αἱ τέχναι, αἱ ἀκαδημίαι αἵτινες ἀναπτύσσουσι, περιλαμβάνουσι καὶ τρέφουσι τὸ σὺμπαν· ἄνευ αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἀφίχθῃ εἰς ἕξοχόν τι καὶ ὑψηλόν.“

Ἐνταῦθα ὁ διάσημος Ἀμερικανὸς κριτικὸς Ριχάρδος Γράντ White ἀντιπαρατήρῃ ὅτι „Ἐξ ὅλων τῶν τριάκοντα καὶ ἑπτὰ δραμάτων τοῦ Σαιξπήρου δὲν ὑπάρχει εἰ μὴ τοῦτο μόνον τὸ χωρίον ἔπου ὁ ποιητὴς λέγει ὀλίγας λέξεις εἰς ἔπαινον τοῦ γυναικείου φύλου· καὶ ἐνταῦθα ἀκόμη τὸ ἐπαινεῖ μὲ μετριότητα αἰσθημάτων, οὕτως ὥστε ὁ ἔπαινος οὗτος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔπαινος τῆς γυναικὸς ἐν γένει. Εἰς ταῦτα δὲ προσθέτομεν ὅτι εὐρίσκονται ἄλλα χωρία, ἐνθα ἐκφράζει περὶ τῆς γυναικὸς αἰσθημάτων ὅπως ἀντίθετα.“

Τὴν τελευταίαν ταύτην παρατήρησιν εἶχον κάμη καὶ ἐγώ· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ συμφωνήσω μὲ τὸν διάσημον Ἀμερικανὸν κριτικὸν περὶ τῆς μικρᾶς ἀξίας ἣν ἀπονέμει εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Σαιξπήρου γενόμενον εἰς τὰς γυναῖκας ἔπαινον, τὸν ὁποῖον ἀνωτέρω ἀνέφερα· ἔπαινον ὅστις, κατὰ τὴν γνώμην μου, καὶ μὲ θερμότητά αἰσθημάτων εἶναι γεγραμμένος καὶ εἰς τὴν γυναῖκα ἐν γένει ἀναφέρεται.

Ἄλλ' ὁ Ἀμερικανὸς κριτικὸς εἶνε εἰς ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Σαιξπήρος ὑπῆρξε δυστυχὴς μὲ τὴν σύζυγόν του, ἀτυχὴς εἰς τοὺς ἄλλους ἑρωτάς του, καὶ ἐκ τούτου παρεσύρθη εἰς τὸ νὰ κρίνῃ μετ' αὐστηρότητος καὶ δριμύτητος τὸ ὄραϊόν φύλον καὶ νὰ τὸ μεταχειρισθῇ μὲ τόσῃ ὀλίγην ἀβροφροσύνην εἰς τὰ δράματά του. Ἄφ' ἑτέρου οἱ κριτικοί, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἔχουσι πάντες τὸ ἐλάχιστον τοῦτο: ὅταν δηλαδὴ ἐπέλθῃ εἰς τὸν νοῦν των μία ιδέα καὶ θέλωσι νὰ τὴν ἀποδείξωσι, νομίζουσι ὅτι αἱ ἀποδείξεις αὐτῆς εὐρίσκονται κατ' ἀνάγκην εἰς τὰ ἔργα τοῦ συγγραφέως περὶ τοῦ ὁποῖου ὁμιλοῦσι· καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀμερικανὸς κριτικὸς ἐσχημάτισε τὴν ιδέαν ὅτι ὁ Σαιξπήρος ὑπῆρξε

δυστυχὴς μὲ τὴν σύζυγόν του, διὰ νὰ τὴν ἀποδείξῃ, ἠναγκάσθη νὰ πεισθῇ ὅτι ὁ Σαιξπήρος γράφων κατηγορήσε τὰς γυναῖκας.

Ἄν τις ἤθελε εἰς τὴν γνώμην τοῦ Grant White νὰ ἀντιθέσῃ τὴν γνώμην ἄλλου κριτικοῦ ἐπισημοτέρου καὶ αὐθεντικωτέρου, ἡδύνατο ν' ἀποκριθῇ πρὸς αὐτὸν μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους τοῦ Γερβίνου: „Οὐδεὶς περιέγραψε τὰς γυναῖκας μετὰ μείζονος ἀληθείας καὶ συγχρόνως τὰς ἐξύμνησε μεγαλοπρεπέστερον ἢ ὁ Σαιξπήρος.“ Ἡδύνατο πρὸς τούτους νὰ προσθέσῃ ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Γερβίνου εἶναι συγχρόνως ἡ γνώμη τῶν περισσοτέρων καὶ διασημοτέρων σχολιαστῶν καὶ ἐξηγητῶν τοῦ Σαιξπήρου. Ἄλλὰ τὰ ζητήματα τῆς κριτικῆς, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι δύναται ἐν γένει κατὰ τινὰ τρόπον νὰ λυθῶσι, δὲν λύονται βεβαίως οὔτε μὲ τὸ κύρος ἐνὸς ὀνόματος, οὔτε μὲ τὸ φόβητρον τῆς πλειοψηφίας.

Ἡ γνώμη ὅμως τοῦ Γερβίνου ἀποδεικνύεται ὀρθὴ διὰ τῶν γεγονότων. Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τοὺς ἐπαίνους καὶ ψόγους, οὗς ὁ Σαιξπήρος δύναται νὰ ἔγραψεν ὑπὲρ ἢ κατὰ τῶν γυναικῶν· ἐπαίνους καὶ ψόγους, οἱ ὁποῖοι (πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν) δὲν δύναται νὰ ἔχωσι μεγάλην ἀξίαν προκειμένου περὶ τῆς ιδέας ἣν ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἔσχε περὶ τῆς γυναικὸς· καθόσον δὲν ἐκφράζουσι τὴν ιδέαν καὶ τὸ προσωπικὸν αἰσθημα αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ ἀλλὰ τῶν διαφόρων ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ προσώπων. Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰς κατηγορίας, καὶ ἄς ζητήσωμεν τὴν ιδέαν ἐκείνην εἰς τοὺς χαρακτήρας τῶν γυναικῶν, τοὺς ὁποῖους ὁ ποιητὴς εὐηρεστήθη νὰ δημιουργήσῃ. Λέγομεν μετὰ σκοποῦ ὅτι εὐηρεστήθη· διότι εἰς τινὰς ἐκ τῶν χαρακτήρων ἐκείνων (χαρακτήρων ἰδανικῆς σχεδὸν τελειότητος, καὶ ὅμως τοσοῦτῳ ἀληθινῶν) διαφαίνεται ἡ εὐαρέσκεια τοῦ καλλιτέχου ἐν τῇ δημιουργίᾳ αὐτῶν. Φαίνεται ἐναργῶς ὅτι, ἐνῶ ὁ ποιητὴς ἐξῆγεν ἐκ τῆς δαιμονίας αὐτοῦ κεφαλῆς τὰς τελείας ἐκεῖνας γυναῖκας, αὐτὸς ὁ μέγας ἀντικειμενικὸς ποιητὴς τὰς ἠγάπα· τὰς ἠγάπα ὅπως ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς φύσεως· οὔτε εἶχεν ἀνάγκην νὰ εἴπῃ εἰς αὐτάς, ὅπως ὁ ἀρχαῖος γλύπτης εἰς τὸ ἀγαλμὰ του: κινήθητι καὶ ὁμίλησόν μοι — διότι αὐταὶ ἐκινούντο περὶ τὸν δημιουργόν των καὶ διελέγοντο πρὸς αὐτὸν καὶ τῷ ἐξεδήλουν ὅλα τα μυστήρια τῆς καρδίας των, ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματός των.

(ἔπεται συνέχεια.)

Εἰς τὸ Λευκῶμα Γερμανίδος.

Ἄν ἤθελαν τὰ χεῖρά μου νὰ ποῦν τόσα καὶ τόσα,
Μὰ δὲν θὰ νιώσῃς ὅτι 'πῶ. — Σὲ βλέπω καὶ σπαίνω . . .
Τὰ μάτια ξέρουσι καὶ μιλοῦν καὶ νοιώθουν κάθε γλώσσα·
Κι' ἔτι δε λέω, διάβασ' το 'στὰ μάτια μου γραμμένο!

Ἐν Λειψία.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ.

ΟΠΤΑΣΙΑΙ

ὑπὸ ἸΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥΡΓΕΝΙΕΦ.

Α'.

Δὲν ἡδυνάμην ν' ἀποκοιμηθῶ καὶ ἐστρεφόμην ἐν τῇ κλίνῃ ἀπο τοῦ ἐνὸς πλευροῦ εἰς τὸ ἕτερον. „Ὡς τὸ διάβολο καὶ τὸ κινούμενα τραπέζια καὶ τὰ παρόμοια φαντάσματα“

εἶπον κατ' ἐμαυτόν. „Τοιαῦτα πράγματα εἶναι μόνον διὰ νὰ καταστρέφουν τὰ νεῦρα.“

Ἐπὶ τέλος ἀπεκοιμήθην. Αἰφνης ὅμως ἤκουσα παράδοξόν τινα ἦχον· μοὶ ἐφάνη ὡς νὰ ἐκρούσθη ἐλαφρῶς ἡ χορδὴ ἐνὸς ὀργάνου, καὶ ἀσθενῆς, πένθιμος ἤκουετο ὁ ἦρέμα